

การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

THE BIODIVERSITY MANAGEMENT WITH A SUFFICIENT ECONOMICAL BASED, MUEANG DISTRICT, MAE HONG SON PROVINCE

ผู้วิจัย   อโนดาธ รัชเวทย์¹

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ บนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์หลัก เพื่อศึกษา แนวทาง การดำเนินกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการ และอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างยั่งยืน บนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การวิจัยในรูปแบบ การวิจัย เชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งวัตถุประสงค์หลักในการศึกษาบริบทพื้นที่และศักยภาพ ชุมชน เพื่อนำมาสู่การหาปัญหาทางด้านความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ที่เกิดขึ้นใน ชุมชน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนสามารถจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่บนฐาน เศรษฐกิจพอเพียง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ได้ด้วยคนในชุมชนเอง โดยผลของการดำเนินกิจกรรม ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนบนฐาน เศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย

กิจกรรมการป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าและการเผาในที่โล่งในชุมชน ซึ่งมีกิจกรรมย่อย ๆ ที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมกำหนดพื้นที่ทางการเกษตร ซึ่งพื้นที่ทางการเกษตรที่กำหนดไว้จะเป็น พื้นที่ทางการเกษตรที่เกิดเหตุการณ์จุดไฟเผาและลุกลามไปยังพื้นที่อื่นเป็นไฟป่า กิจกรรมการ ลดการเผาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร การลดการเผาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ทำโดย การนำมาทำเป็นปุ๋ยหมัก ซึ่งชาวบ้านจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในฤดูกาลเพาะปลูกถัดไป กิจกรรมการทำแนวกันไฟ การทำแนวกันไฟจะร่วมกันทำของอาสาสมัครท้องถิ่นเฝ้าระวังไฟของ ชุมชนบ้านนาปลาจาด กิจกรรมเดินป่าเฝ้าระวังไฟ กิจกรรมเดินป่าเฝ้าระวังไฟเป็นกิจกรรมที่ดำเนิน การ เพื่อเฝ้าระวังไฟภายในพื้นที่ป่าบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน

¹ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจําภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

กิจกรรมการสร้างความรู้และความตระหนักในการป้องกันมลพิษทางน้ำที่เกิดจากการเกษตร ซึ่งการสร้างความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรมีความรู้เพิ่มขึ้น ซึ่งการเพิ่มขึ้นของจากความรู้ที่เพิ่มขึ้นจะทำให้เกษตรกรสามารถใช้และกำจัดรวมทั้งป้องกันมลพิษที่เกิดจากการเกษตรได้อย่างถูกต้องเหมาะสมซึ่งช่วยลดปัญหามลพิษทางน้ำและทางดินซึ่งเป็นการอนุรักษ์ และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพขึ้นในพื้นที่ในอนาคตต่อไป

กิจกรรมการสร้างเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพการดำเนินกิจกรรมนี้สามารถได้กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ จำนวน 4 โรงเรียน ประกอบด้วย โรงเรียนบ้านห้วยผึ้ง โรงเรียนบ้านคาหาญ โรงเรียนบ้านนาปลาจาด โรงเรียนบ้านห้วยผา ซึ่งจะนำความร่วมมือไปสร้างเป็นเครือข่ายในการจัดการและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำต่อไป

กิจกรรมการการใช้ภูมิปัญญาในการบวชน้ำบวชปลาในพื้นที่ โดยการกำหนดพื้นที่เพื่อที่จะทำการบวชปลาและการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในพื้นที่บริเวณฝายน้ำล้นของหมู่บ้านเพื่อไม่ให้เกิดการจับสัตว์น้ำและบุกรุกพื้นที่โดยรอบซึ่งผลจากการดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดขึ้นที่สำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธุ์ปลาทั้งสิ้น 2 กิโลเมตร

คำสำคัญ ความหลากหลายทางชีวภาพ ต้นน้ำ ฐานเศรษฐกิจพอเพียง การจัดการแบบมีส่วนร่วม

ABSTRACT

This research entitle of the biodiversity management on the sufficiency economical based of ethic group in Muang District, Mae Hong Son province area. The main objective was to study the way in proceeding activities which could promote the management and the conservation of the biodiversity on the last sufficiency economical based. The activities composed of many minor activities such as

The protection of wildfire activity and the opened combustion in the community activity, all of activities had the important activity such as the specification of agriculture area activity that specified the area which had wildfire ignition area that could spread fire to another area to be a wildfire further. The decreasing in useless materials combustion by applying them made as a compose fertilizer which people in this community could use in the next cultivate season. The fire protection line area setting activity had done by the trekking volunteers who were a wildfire observer of Na-Pra-Jard community. The roaming about the forest activity for wildfire alerts, activity would proceed in observing about wildfire in the area around the community.

The knowledge and the realization in agriculture water pollution protection activity which increased for agriculturists, could use and eradicated and also protected in the agriculture pollution in the correct and proper ways. From all of these ways the water and ground pollutions could be decreased and then the biodiversity would be increased in the future further.

The teenager network setting in keeps watching the water quality and the biodiversity activity. This activity, the teenagers from 4 schools (Huey-Phung School, Kha-Han School, Na-Pra-Jard School and Huey-Pha School) gathered together to participate to set the biodiversity conservative and management network in the watershed area further.

The folk wisdom of the community activity in water and fish ordained in the area of community weir for prohibiting of aquatic animal catching and trespass around this area. From the activities proceedings, there was the conservation of biodiversity area for fish seeds occurring along the river in 2 kilometers long.

KEYWORDS : Biodiversity, Offspring, Sufficiency economy based, Participation action research

บทนำ

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของประเทศไทย เป็นจังหวัดที่มีภูมิประเทศเป็นภูเขาสลับซับซ้อน มีแม่น้ำหลายสายรวมทั้งยังเป็นแหล่งพื้นที่ต้นน้ำที่สำคัญของภาคเหนือ จากสภาพภูมิประเทศที่เป็นลักษณะดังกล่าวของแม่ฮ่องสอนจึงทำให้จังหวัดแม่ฮ่องสอนส่งผลให้อำเภอเมือง มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน มีที่ราบอยู่น้อยมาก จึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของชุมชนดั้งเดิมที่ตั้งรกรากมาช้านาน และเป็นที่ทำกินของประชาชนหลายกลุ่มหลายชาติพันธุ์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น ไทใหญ่ มูเซอร์ ลีซอ จีนฮ่อ กะเหรี่ยง ตองสู เป็นต้น พื้นที่ต้นน้ำในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงจัดเป็นพื้นที่ที่มีการต่อต้านชุมชนใกล้กับแม่น้ำที่ไหลผ่านหมู่บ้านและเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญ เช่น แม่น้ำปาย แม่น้ำ

แม่สะมาด แม่น้ำแม่ฮ่องสอน แม่น้ำแม่สะหง่า แม่น้ำ แม่สะหัง แม่น้ำแม่จ่า แม่น้ำของ เป็นต้น อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังคงสภาพความเป็นธรรมชาติ มีสภาพเป็นที่ราบเชิงเขาและภูเขาสลับซับซ้อน อยู่ในเขตป่าสงวนและแหล่งต้นน้ำลำธาร และเป็น ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ในปัจจุบันได้มีแนวทางการส่งเสริมให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประชากรส่วนใหญ่ มีอาชีพ ทำนา ทำไร่ ทำสวน และรับจ้าง ประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชนเผ่าชาติพันธุ์ต่าง ๆ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2550) ซึ่งในปัจจุบันพื้นที่ดังกล่าวได้มีผลกระทบของความหลากหลายทางชีวภาพอย่างรวดเร็ว ประกอบกับการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่มีความรุนแรงมากขึ้น จึงส่งผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพโดยตรง ทั้งในส่วนของป่าไม้ น้ำ ดิน และสัตว์อื่น ๆ ซึ่งจะต้องส่งผล

ให้วิถีชีวิตของผู้ที่อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวมีความเสี่ยงต่อการดำเนินชีวิต รวมทั้งเสี่ยงต่อการบุกรุกทำลาย เพื่อเปิดพื้นที่ในการเกษตรกรรม เพื่อหลีกเลี่ยงจากภัยพิบัติซึ่งจะทำให้ปัญหา มีความซับซ้อนและอยากต่อการแก้ไขในอนาคตต่อไป (ดวงพร ภูแก้ว, 2548)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ ครอบครัว ชุมชน จนถึงรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลง ทั้งภายในและภายนอก ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน (จिरายู อิศรางกูล, 2548)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต การพัฒนาชุมชน สังคม การบริหารจัดการองค์กร และการบริหารประเทศในช่วงระยะเวลา 3 – 5 ปี ที่ผ่านมาเป็นจำนวนมาก และมีกิจกรรมที่อยู่ในลักษณะที่เข้าข่ายของการใช้ ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการยอมรับหลายกิจกรรมเช่นเดียวกัน โดยการรับรู้และการประยุกต์ใช้ผ่านหลายช่องทาง ทั้งผู้นำความคิด กลุ่มวิชาการ การสัมมนา โรงเรียน ภาคธุรกิจ องค์กรภาครัฐ สื่อมวลชน ประชาสังคม และกลุ่มการเมือง จากที่ผ่านมาการนำปรัชญา

เศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้นำไปสู่การแก้ปัญหาต่าง ๆ มากมายในชุมชน พระราชดำรัส เนื่องในวันเฉลิมพระชนมพรรษาปี 2541 ระบุถึงปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีใจความตอนหนึ่งว่า “เศรษฐกิจแบบค้าขาย ภาษาฝรั่งเศสเขาเรียกว่า Trade Economy ไม่ใช่แบบพอเพียง ซึ่งฝรั่งเรียก Self – Sufficient Economy ถ้าเราทำแบบที่ไทยทำได้ คือ เศรษฐกิจแบบพอเพียงกับตัวเอง เราก็อยู่ได้ไม่ต้องเดือดร้อน” “ถ้าสามารถจะเปลี่ยนแปลงให้ กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมดแม้ไม่ถึงครึ่ง อาจจะเศษหนึ่งส่วนสี่ก็สามารถที่จะอยู่ได้ ถ้าทำตั้งแต่บัดนี้ก็จะสามารถที่จะแก้ไขได้ “การจะเป็นเสือนั้นมันไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่เราพออยู่พอกินและมีเศรษฐกิจการเป็นอยู่แบบพอมีพอกิน หมายความว่า อุ้มชูตัวเองให้ มีพอกินกับตนเอง” (คู่มือการดำเนินชีวิตสำหรับประชาชน ปี 2541 และทฤษฎีใหม่, 2541)

จากที่กล่าวมาทั้งหมดแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัญหาสิ่งแวดล้อม และหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ บนฐานเศรษฐกิจพอเพียงของกลุ่มชาติพันธุ์ ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีจุดประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง โดยอาศัยหลักเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งจะเป็นการประยุกต์ใช้เพื่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพที่นำไปสู่ความสามารถในการพึ่งตนเอง โดยลดความเสี่ยงเกี่ยวกับความแปรผันของธรรมชาติ

และปัจจัยต่าง ๆ โดยอาศัยความพอประมาณ และความมีเหตุมีผล สติปัญญา ตลอดจน การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ ความเพียรและ ความอดทน การช่วยเหลือซึ่งกันและกันอันนำไปสู่ความสามัคคีปรองมอด โดย การเริ่มต้น จากชุมชน และขยายไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ซึ่ง เป็นการสร้างเครือข่ายชุมชนพอเพียงที่เชื่อมโยงโดยยึดหลักการ ไม่เบียดเบียน แบ่งปันและ ช่วยเหลือซึ่งกันและกันบนพื้นฐานความพอกิน พอกิน ใช้และพอใจ จนนำไปสู่การปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ สู่อนาคตที่ชุมชนต้องการ ซึ่งจะเป็น ประโยชน์ต่อชุมชนในพื้นที่ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ และศักยภาพ ชุมชนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่
2. เพื่อวิเคราะห์ ปัญหา และเหตุของ ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่
3. เพื่อศึกษากิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน บนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วิธีการดำเนินการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการ ศึกษาผ่านการเก็บข้อมูลผ่านวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีชาวบ้าน

เป็นวิธีการหลัก โดยผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางในการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การสอบถามและสัมภาษณ์ การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ใช้แบบสอบถามในการประเมินผลการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงการศึกษา ข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่ในส่วนของการสัมภาษณ์ ได้กำหนดวิธีการสัมภาษณ์โดยผู้วิจัยกำหนดประเด็นที่จะรวบรวมข้อมูลในสภาพทั่วไปของ หมู่บ้าน อันได้แก่ สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นกับ กลุ่มน้ำแม่สะหัง การดำเนินกิจกรรมที่ทำให้เกิดผลกระทบกับความหลากหลายทางชีวภาพ ของทรัพยากรน้ำในพื้นที่ โดยทำการสัมภาษณ์ จากผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

2. วิธีการสังเกต สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสังเกต แบบไม่มีส่วนร่วม โดยคณะผู้วิจัยได้เข้าไปร่วมทำกิจกรรมกับ ชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการทำฝายชะลอน้ำ กิจกรรมการปลูกป่า กิจกรรมการทำแนวกันไฟป้องกันไฟป่าซึ่งจากการเข้าไปร่วม กิจกรรมกับชุมชน ส่งผลให้ผู้วิจัยเข้าใจ ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ลักษณะและขั้นตอนในการ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชุมชน

3. วิธีการสนทนากลุ่มและการจัดเวที ชาวบ้าน คณะผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสนทนากลุ่ม และการจัดเวทีชาวบ้านในการเก็บรวบรวม ข้อมูล ซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ประชาชนที่เข้าร่วม กิจกรรมได้แสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา ซึ่งจากการจัดเวทีชาวบ้านและสนทนากลุ่ม

ทำให้ทราบสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน และแนวทางในการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับชาวบ้านรวมถึงทำให้ทราบถึงสภาพในอดีต ปัจจุบัน และสิ่งที่ชุมชนคาดหวังอยากให้เกิดขึ้นในอนาคต

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ กำหนดกิจกรรมที่ใช้ในการดำเนินการวิจัยโดย ประกอบด้วย การศึกษาบริบทชุมชนโดยทั่วไป การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพของทรัพยากรน้ำ นอกจากนี้ยังมีประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยพิจารณาจากวัตถุประสงค์แต่ละข้อ โดยผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่ 1 ศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชน

1.1 วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษาบริบทพื้นที่ และศักยภาพชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 1 การศึกษาบริบทของชุมชน

1.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

วิธีการดำเนินกิจกรรม คือ การศึกษาด้านเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ได้แก่ เอกสารที่

เกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านนาปลาจาด ภาพถ่ายทางอากาศ และเดินสำรวจข้อมูลทางกายภาพ และพบปะพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน เพื่อให้ได้รับทราบของชุมชนและสภาพปัญหา กิจกรรมที่ทำให้เกิดปัญหา และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับประเด็นปัญหามลภาวะอากาศในพื้นที่

1.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

คณะผู้วิจัย ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด

1.4 สถานที่และช่วงเวลา

ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

นักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องเกิดความเข้าใจในบริบทพื้นที่ และศักยภาพชุมชนในการจัดการมลภาวะทางอากาศดังภาพที่ 1

2. กิจกรรมที่ 2 จัดเวทีกับผู้นำของชุมชนบ้านนาปลาจาด

2.1 วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์ปัญหา และเหตุปัจจัยของปัญหาทรัพยากรน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

วิธีการดำเนินกิจกรรมนี้ คือ คณะผู้วิจัยการสนทนากันและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจนได้แนวทางในการจัดเวทีกับผู้นำชุมชนในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมที่ทำให้เกิดปัญหากับความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน โดยใช้รูปแบบของกิจกรรมเป็นแบบ Time Line การระดมสมอง และการตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กัน ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แสดงจัดเวทีกับผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรม

2.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

คณะผู้วิจัย ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 4 คน และชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด จำนวน 8 คน

2.4 สถานที่

สภาพปัญหา และเหตุปัจจัยของปัญหาความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ได้ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันและอนาคตที่ชุมชนนาปลาจาดต้องการรวมทั้ง

โรงเรียนบ้านนาปลาจาด อาคารอเนกประสงค์บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. กิจกรรมที่ 3 จัดเวทีชาวบ้านเกี่ยวกับปัญหาความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน

3.1 วัตถุประสงค์

เพื่อแสวงหาแนวทางการแก้ปัญหาของความหลากหลายทางชีวภาพ และวางแผนการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน รวมทั้งกำหนดตัวชี้วัดผลความสำเร็จของการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ใช้ คือ จัดเวทีและการสนทนากลุ่ม ดังภาพที่ 3

3.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

คณะผู้วิจัย ผู้นำที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการและชาวบ้านในพื้นที่ชุมชนบ้านนาปลาจาด จำนวน 24 คน

3.4 สถานที่

อาคารอเนกประสงค์บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 3 แสดงการจัดเวทีเพื่อแสวงหาแนวทางและวางแผนการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ

4. กิจกรรมที่ 4 ดำเนินกิจกรรมการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพตามแผนที่วางไว้

4.1 วัตถุประสงค์

เพื่อดำเนินการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ ชุมชนบ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

กิจกรรมที่ใช้ คือ ดำเนินกิจกรรมตามแผนกิจกรรมที่วางไว้ ได้แก่ กิจกรรมในส่วนนี้จะเป็นการดำเนินกิจกรรมเพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของชุมชนบ้านนาปลาจาด ซึ่งจากการวางแผนได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 การป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหายต่อความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ การป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่า ได้แก่ กิจกรรมการทำแนวกันไฟในพื้นที่ป่าของชุมชน และการนำเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรมาทำปุ๋ยเพื่อป้องกันการจุดไฟเผา และการลดการเผาโดยการตรวจตราจุดที่เป็นจุดเสี่ยงในการเกิดไฟป่าซึ่งจุดดังกล่าวจะเป็นจุดที่เกิดไฟป่าเป็นประจำทุกปี ส่วนที่ 2 การอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่ การสร้างเครือข่ายการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างง่าย ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงการสร้างเครือข่ายการติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างง่าย

5. กิจกรรมที่ 5 สร้างความรู้และความตระหนักพร้อมทั้งการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำเพื่อการเฝ้าระวังมลพิษทางน้ำ

5.1 วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความรู้และความตระหนักพร้อมทั้งการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำเพื่อการเฝ้าระวังมลพิษทางน้ำที่มีผลต่อความหลากหลายทางชีวภาพในส่วนของ การติดตามประเมินผลการดำเนินกิจกรรม

5.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

การจัดการมลภาวะทางน้ำนี้ ทางคณะผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมนี้ขึ้นเพื่อส่งเสริมให้ประชาชนชนในพื้นที่รู้จักรูปแบบการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำแบบง่ายรวมถึงแนวทางในการแก้ปัญหามลพิษทางน้ำจากการเกษตร ประกอบด้วย หัวข้อการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำอย่างง่ายและการบำบัดน้ำเสียจากครัวเรือน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แสดงการสร้างความรู้ในการป้องกันมลพิษทางน้ำที่เกิดจากการเกษตร

5.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

ชาวบ้านในชุมชนบ้านนาปลาจาดที่เข้าร่วมกิจกรรมการแก้ปัญหามลภาวะทางอากาศจำนวน 20 คน

5.4 สถานที่

อาคารอเนกประสงค์บ้านนาปลาจาด
อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

5.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ได้ทราบข้อมูลมลพิษทางน้ำในพื้นที่
รูปแบบการตรวจวิเคราะห์มลพิษทางน้ำแบบ
ง่ายรวมถึงแนวทางในการแก้ปัญหามลพิษ
ทางน้ำจากการเกษตร และการป้องกันมลพิษ
ทางน้ำอย่างง่ายและการบำบัดน้ำเสียจากครัว
เรือนเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ความหลากหลาย
ทางชีวภาพในทรัพยากรน้ำอย่างยั่งยืน

6. กิจกรรมที่ 6 การจัดการ ความหลากหลายทางชีวภาพโดยการ ใช้ภูมิปัญญาในการบวชน้ำ-บวชปลา ในพื้นที่ลำน้ำแม่สะหงี

6.1 วัตถุประสงค์

เพื่ออนุรักษ์ความหลากหลายทาง
ชีวภาพของปลาและสัตว์น้ำในพีชที่ลุ่มน้ำ
แม่สะหงี

6.2 วิธีการดำเนินกิจกรรม

ใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน
โดยการกำหนดพื้นที่เพื่อที่จะทำการบวชปลา
และการอนุรักษ์พันธุ์ปลาในพื้นที่บริเวณฝาย
น้ำล้นของหมู่บ้านเพื่อไม่ให้เกิดการจับสัตว์น้ำและ
บุกรุกพื้นที่โดยรอบ ดังภาพที่ 6

6.3 ผู้ร่วมกิจกรรม

คณะผู้วิจัย ชาวบ้านและผู้ผู้นำในชุมชน
บ้านนาปลาจาดที่เข้าร่วมกิจกรรมการบวช
จำนวน 22 คน

6.4 สถานที่

ฝายน้ำล้นในหมู่บ้าน

6.5 ผลที่เกิดจากกิจกรรม

ได้พื้นที่ต้นแบบในการอนุรักษ์ความ
หลากหลายทางชีวภาพของน้ำแม่สะหงี

ภาพที่ 6 แสดงการใช้ภูมิปัญญาในการบวชปลา
มาใช้ในการอนุรักษ์ความหลากหลาย
ทางชีวภาพ

ผลการวิจัย

1. จากวัตถุประสงค์ในการศึกษา
บริบทของพื้นที่และการวิเคราะห์หาสาเหตุ
ปัญหา โดยผู้วิจัยได้นำแนวคิดเศรษฐกิจพอ
เพียงมาผนวกกับกิจกรรมเพื่อให้ชาวบ้านเรียนรู้
และเข้าใจ ต่อจัดการความหลากหลายทาง
ชีวภาพด้วยตนเอง รวมทั้งวิเคราะห์หาปัญหา
ที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์ความหลากหลายทาง
ชีวภาพในพื้นที่ พบว่ามีอยู่ 2 ส่วน คือปัญหา
ที่เกิดกับความหลากหลายทางชีวภาพใน
แหล่งน้ำ ประกอบด้วย ปัญหาน้ำมีตะกอน
ขุ่นสูง ร่องลงมาคือ ปัญหาปล่อยน้ำเสีย
ลงแหล่งน้ำและการทิ้งขยะมูลฝอยลงในแม่น้ำ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะที่เป็นมลพิษที่เกิดจาก
การใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง ซึ่งสาเหตุของปัญหา
ตะกอนขุ่นมาจากปัญหาการพังทลายของ
หน้าดินเนื่องจากฝนตกพร้อมทั้งกัดเซาะของดิน

ในพื้นที่ต้นน้ำและบริเวณริมแม่น้ำ ซึ่งสาเหตุคือ การตัดไม้ทำลายป่าของคนในพื้นที่ เพื่อนำไปสร้างที่อยู่อาศัยและขาย และการก่อกองทับถมของตะกอน อีกปัญหาหนึ่งคือปัญหาที่เกิดกับความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งเกิดจากปัญหาการเผาในที่โล่งและปัญหาไฟป่า ซึ่งมีสาเหตุมาจากการเผาเศษซากของเหลือจากการเกษตร การเผาพื้นที่ทางการเกษตรในพื้นที่ป่า การหาของป่า รวมถึงทัศนคติของประชาชนต่อการเผาป่า

ส่วนการศึกษาศักยภาพชุมชนในการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าชาวบ้านเข้าใจตระหนัก และทราบถึงศักยภาพของตนเอง และต้องการพัฒนาดตนเอง ต่อการจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ ด้วยแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้วัตถุดิบ หรือทรัพยากรตามธรรมชาติของตนเองให้ได้ดีที่สุด และสามารถดำเนินกิจกรรมได้ด้วยตนเอง ด้วยความร่วมมือกันทุกภาคส่วน ดำเนินการได้อย่างยั่งยืน ซึ่งผลการศึกษาพบว่าศักยภาพทางด้านสังคม ได้แก่ ความเป็นปึกแผ่นและมีความสมัครสมานสามัคคีกัน เนื่องจากส่วนใหญ่ชาวบ้านเป็นชาวไทยใหญ่เหมือนกัน ศักยภาพทางด้านเศรษฐศาสตร์ ได้แก่ การที่ชุมชนมีกองทุนของชุมชนเอง ศักยภาพทางด้านสิ่งแวดล้อม คือมีพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ศักยภาพของผู้นำ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ได้แก่ ครูใหญ่โรงเรียนบ้านนาปลาจาด ผู้ใหญ่บ้าน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลในพื้นที่ซึ่งล้วนมีความเป็นผู้นำที่ดีที่ต่อสู

ในเรื่องต่างที่มีผลกระทบต่อชุมชนตลอดมาทั้งหมดสอดคล้องกับการศึกษาของวิชาภูจินดา (2552) ที่เคยทำการศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้กับการจัดการพลังงานชุมชน

2. ในวัตถุประสงค์ของการศึกษากิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ ซึ่งจะประกอบด้วยกิจกรรมการป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่าและการเผาในที่โล่งในชุมชน ซึ่งมีกิจกรรมย่อยๆ ที่สำคัญที่จะส่งเสริมการจัดการและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ ได้แก่

2.1 กิจกรรมกำหนดพื้นที่ทางการเกษตร ซึ่งพื้นที่ทางการเกษตรที่กำหนดไว้จะเป็นพื้นที่ทางการเกษตรที่เกิดเหตุการณ์จุดไฟเผาและลุกลามไปยังพื้นที่อื่นเป็นไฟป่า

2.2 กิจกรรมลดการเผาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ซึ่งจากการศึกษาพบว่าชาวบ้านจะทำการลดการเผาเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร โดยการนำเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรเหล่านั้น มาทำเป็นปุ๋ยหมักซึ่งชาวบ้านจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในฤดูกาลเพาะปลูกถัดไป

2.3 กิจกรรมการทำแนวกันไฟ การทำแนวกันไฟ ชาวบ้านในท้องที่และอาสาสมัครท้องป่าเฝ้าระวังไฟของชุมชนบ้านนาปลาจาดจะร่วมกันทำกิจกรรมนี้

2.4 กิจกรรมเดินป่าเฝ้าระวังไฟ กิจกรรมเดินป่าเฝ้าระวังไฟเป็นกิจกรรมที่ดำเนินการเพื่อเฝ้าระวังไฟภายในพื้นที่ป่าบริเวณรอบ ๆ หมู่บ้าน โดยการร่วมมือกันของชาวบ้านเอง

2.5 กิจกรรมการสร้างความรู้และความตระหนักในการป้องกันมลพิษทางน้ำที่เกิดจากการเกษตร ซึ่งหลังจากการดำเนินการวิจัยแล้ว พบว่า ความรู้ความเข้าใจของเกษตรกรเพิ่มขึ้น ซึ่งทำให้เกษตรกรสามารถใช้และกำจัด รวมทั้งป้องกันมลพิษที่เกิดจากการเกษตรได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งจะช่วยลดปัญหามลพิษทางน้ำและทางดินซึ่งเป็นการอนุรักษ์และเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพขึ้น ในพื้นที่ในอนาคตต่อไปได้ ในส่วนของพฤติกรรมก่อนการร่วมกิจกรรม หลังการร่วมกิจกรรมแล้ว พบว่าประชาชนได้ทำการเปลี่ยนพฤติกรรม ในการใช้ปริมาณสารกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ลดลง และเกษตรกรได้มีปฏิบัติตามการใช้สารกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ตามปริมาณที่ฉลากกำหนดและแนะนำไว้เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการใช้ที่ถูกต้องตามหลักการใช้ และภายหลังจากการใช้สารกำจัดศัตรูพืชและสัตว์ เกษตรกรมีการกำจัดผลิตภัณฑ์ที่ใช้แล้ว เกษตรกรมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น ซึ่งเดิมที่มีการทิ้งตามพื้นที่การเกษตร ก็มีการทิ้งที่ลดลง โดยเกษตรกรมีการขุดหลุมฝังเพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นการกำจัดที่ถูกต้องตามหลักการ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วรเทพ เปรมฤทัย (2551) ที่ศึกษาถึงการใช้ทรัพยากรน้ำเพื่อการเกษตรอย่างถูกต้อง ประหยัดและปลอดภัย

2.6 กิจกรรมการสร้างเครือข่ายกลุ่มเยาวชนในการเฝ้าระวังคุณภาพน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพ การดำเนินกิจกรรมนี้สามารถได้กลุ่มเยาวชนจากโรงเรียนต่าง ๆ จำนวน 4 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านห้วยผึ้ง โรงเรียนบ้านคหาญ โรงเรียนบ้านนาปลาจาด

โรงเรียนบ้านห้วยผา ซึ่งจะนำความร่วมมือไปสร้างเป็นเครือข่ายในการจัดการและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่ลุ่มน้ำต่อไป

2.7 กิจกรรมการการใช้ภูมิปัญญาในการบวชน้ำ-บวชปลาในพื้นที่ โดยการกำหนดพื้นที่เพื่อที่จะทำการบวชปลาและการอนุรักษ์พันธ์ปลาในพื้นที่บริเวณฝายน้ำล้นของหมู่บ้าน เพื่อไม่ให้เกิดการจับสัตว์น้ำและบุกรุกพื้นที่โดยรอบ ซึ่งผลจากการดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดขึ้นที่สำหรับการอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของพันธ์ปลาทั้งสิ้น 2 กิโลเมตร ซึ่งผลการดำเนินการทั้งหมด ได้เป็นผลการดำเนินงานที่ชาวบ้านแต่ละกลุ่มได้ดำเนินการของตนเอง โดยไม่ได้มารวมมือกันอย่างเป็นทางการ แต่หลังจากกลุ่มนักวิจัยได้เข้ามาจัดการระบบ ทำให้การดำเนินงานเป็นระบบ และมีความช่วยเหลือซึ่งกันและกันทั้งทางภาครัฐและประชาชน รวมทั้งยังได้สร้างความตระหนักให้เกิดแก่ทุกคนในหมู่บ้าน รวมถึงเยาวชน เพื่อร่วมมือร่วมแรงในการจัดการและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับการศึกษาของคณะทำงานโครงการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2545) ได้ศึกษากิจกรรมของผู้ นำชุมชนที่มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง แบ่งได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่

1. ระดับจิตสำนึก เกิดจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดีและ

รู้สึกถึงความพอเพียง คือดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง โดยยึดมั่นหลัก 3 ประการรวมกัน ได้แก่ การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตนเอง การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน และ การใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

2. ระดับปฏิบัติผู้นำชุมชนแต่ละพื้นที่ได้นำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการพึ่งตนเองได้ การอยู่อย่างพอเพียง การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทรและการอยู่ดียิ่งขึ้น ด้วยการเรียนรู้

3. ระดับปฏิเวธ (ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ) คือการวัดผลจากการปฏิบัติตามหลักการข้างต้น กล่าวคือสมาชิกในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นโดยเริ่มจากการพัฒนาจิตใจให้เกิดความพอเพียงในทุกๆ ระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และสังคม

การนำไปใช้ประโยชน์

1. ผลกระทบต่อชุมชนทางด้านสังคม ประกอบด้วย หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่สามารถประหยัดงบประมาณ และเพิ่มประสิทธิภาพของระบบประปาหมู่บ้าน ตัวบ่งชี้จากข้อมูลในส่วนของ การเขียนแผนชุมชนร่วมกัน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการตั้งงบประมาณ ซึ่งจะเป็นการแก้ปัญหาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงเพราะเกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนในชุมชนมี

คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สืบเนื่องมาจากการมีน้ำดื่มและน้ำใช้ที่สะอาด ปราศจากการปนเปื้อนจากสารมลพิษทางน้ำต่าง ๆ

2. ผลกระทบต่อชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งจากการดำเนินการวิจัยช่วยลดการเกิดมลภาวะทางน้ำในพื้นที่ เนื่องจากประชาชนมีความรู้ในด้านการจัดการทรัพยากรน้ำสำหรับการอุปโภคบริโภค รวมทั้งก่อให้เกิดความตระหนัก และตื่นตัวในการจัดการทรัพยากรน้ำมากขึ้น ตลอดจนมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชน ซึ่งมีความมั่นใจในการปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยตนเอง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543) ที่ได้ศึกษาลักษณะต่างๆ ของชุมชนและการแก้ปัญหาของชุมชนด้วยตัวชุมชนเอง ตัวบ่งชี้จากข้อมูลที่ทำให้การวิเคราะห์ผ่านแบบสอบถามและการสนทนากลุ่ม ซึ่งความรู้และความตระหนักของประชาชนเพิ่มขึ้นอยู่ในระดับมาทุกด้าน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

อภิปรายผลการวิจัย

รูปแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมการจัดการและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพ อย่างยั่งยืนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยการเริ่มต้นจากการร่วมกันค้นหาปัญหาของชุมชน หลังจากนั้นจะร่วมกันกำหนดรูปแบบการแก้ปัญหา การร่วมกันกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดการจัดการปัญหาในพื้นที่ ร่วมกันกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา ร่วมกัน วางแผนในการดำเนินกิจกรรมการแก้ปัญหา ร่วมกันดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหา และร่วมกันติดตามและประเมินผลการ

แก้ปัญหาร่วมกัน ซึ่งรูปแบบการแก้ปัญหา ดังกล่าว มีความสอดคล้องกับหลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น (Participatory Action Research: PAR) ซึ่งมีนักวิจัยหลายท่านที่ได้ทำการศึกษา เช่น พันธุ์ทิพย์ งามสูตร (2540) นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544) อติณรรพีพัฒน์ (2547) และ อรุณรุ่ง บุญรัตน์พงศ์ (2549) และซึ่งเป็นการร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยมีผู้ปฏิบัติงานทำงานอยู่ในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนา ทำงานร่วมกับผู้วิจัยภายนอก ซึ่งเป้าหมาย คือ ให้ชุมชนได้รับความรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน และร่วมกันดำเนินการแก้ปัญหา นอกจากนี้ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยยังสอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่ง กล่าวว่า การแก้ปัญหาแบบมีส่วนร่วมนั้นจะเริ่มจากการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การวางแผน ดำเนินกิจกรรมแก้ไขปัญหา การปฏิบัติงาน การร่วมรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ร่วมกันหน่วยงานในท้องถิ่นกับ

ตัวแทนชุมชนซึ่งจากผลการวิจัยได้นำทั้ง 2 แนวคิด มาประยุกต์ใช้ในการแก้ปัญหาทั้งสิ้น คือการร่วมกันศึกษาสภาพปัญหาการจัดการ ความหลากหลายทางชีวภาพในชุมชน โดยมุ่งเน้นที่การแก้ปัญหาจะเป็นการทำงานร่วมกันของคนในพื้นที่ ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกับทีมนักวิจัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

ข้อเสนอแนะ

ควรเพิ่มระยะเวลาในการดำเนินงาน แต่ละกิจกรรมให้ยาวนานขึ้น เพื่อความสมบูรณ์ของข้อมูลนำมาใช้ในการขยายผลและประเมินมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์ และพัฒนาเป็นแผนปฏิบัติการในท้องถิ่นอย่างชัดเจนยิ่งขึ้น และควรทำการเก็บข้อมูล ที่ได้ในระยะสามถึงห้าปีเพื่อวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงและความยั่งยืนของการดำเนินการวิจัยต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. ข้อมูลท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สืบค้นจาก <http://www.tat.or.th/province.asp?provid=258> (เข้าถึงข้อมูลวันที่ 1 ม.ค. 2557).
- จิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา. การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง เศรษฐกิจและสังคม. สืบค้นจาก : <http://www.scc.ac.th/flashshow/60th/SE/se.html>.
- ดวงพร ภูแก้ว. (2548). ศึกษาสภาพและการใช้ประโยชน์และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรน้ำ. วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. (2544). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2 : 7 (กรกฎาคม-ธันวาคม): หน้า 61-71.
- ปาริชาติ วัลย์เสถียร. (2543). ชุมชนและลักษณะความเป็นชุมชน. ในเอกสารประกอบการประชุมประจำปีว่าด้วยชุมชน ครั้งที่ 1 “ชุมชนไทยท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง”. หน้า 1-14. 30-31 พฤษภาคม 2543 ณ อาคารเฉลิม พระบารมี 50 ปี. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พันธุ์ทิพย์ รามสูตร. (2540). การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิสาขา ภูจินดา. (2552). การศึกษาวิเคราะห์และหาข้อเสนอแนะในการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการพลังงานชุมชน. วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม.
- อรุณรุ่ง บุญชนันตพงศ์. (2549). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร.